

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 5 - Number: 18, p. 121-124, Winter 2021

Cumhuriyet Devri Öncesi Tercümelelerde İhmal Edilen Orijinal Eser ve/veya Yazar İsimleri: Ali Muzaffer Tercümeleri Örneđi* Names of Original Works and/or Authors Neglected in Pre-Republican Translations: The Example of Ali Muzaffer Translations

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1033457>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
06.10.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
28.12.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2021

Asya Studies

Prof. Dr. Nuran Özlük
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü,
nuranozluk@ibu.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-3455-7726>

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

Tercüme edilen eserlerin kime ait olduğu ve eserlerin orijinal ismi özellikle Cumhuriyet Devri öncesinde ihmal edilmiş, bazen tercüme olduğu bildirilmiş, bazen muharrir isminin başına mütercim ibaresi eklenmiş bazen de mütercim, metne muharrir olarak kaydedilmiştir. Bu durum, mevcut eserlerin tercüme mi telif mi olduğu noktasında karışıklığa sebep olduğu gibi edebiyat tarihimizin eksiksiz ve hatasız yazılmasına da mâni olmaktadır. Tercüme edilen yazarların adlarının yanında eserlerinin orijinal isimlerinin belirtilmemesi de devrinde yazarların hangi eserlerinin seçildiği, çeviri sırasında nelere dikkat edildiği; orijinal metinden kelime, cümle, paragraf düzeyinde atlamalar yapıp yapılmadığı, yapıldı ise bunun amacının ne olduğu gibi metinler arası karşılaştırmaların yapılmasına da engel olmaktadır. Bu sebeple yapılacak çalışmalarda Osmanlı Türkçesi eserlerin dikkatli okunarak bir açıklama yok ise çeviri mi telif mi olduğu, çeviri eserlerin yazarlarının ve çevrilen eserlerin orijinal isimlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Ayrıca mezkûr eserlerin döneminde hangi yabancı süreli yayında neşredildiğinin belirlenmesi de yazarların takip etikleri periyodikleri göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada söz konusu hususiyetlere dikkat çekmek amacıyla ve yapılacak çalışmalara örnek olması için daha çok tercümeleri ile tanınan Ali Muzaffer’in 1893-1899’da çevirdiği Pardon-Af, Levha, Hayal-i Sevda, Hali Ada-Hayırsız Ada, Bir Sergüzeşt, Toplu İğne, Tasvir, Peder-Zavallı Peder, Garip Bir Tesadüf, Geri Kalmış Bir İzdivaç yahut Bu İşe Ben de Şaştım adlı on hikâye ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ali Muzaffer, Tercüme, Hikâye, Karşılaştırmalı Edebiyat, 1893-1899

Abstract

In particular, who the works translated before the Republic Period belonged and the original name of the work was neglected, sometimes it was stated that it was a translation, sometimes the phrase translator was added to the name of the author, and sometimes the translator was recorded as the author of the text. This situation not only causes confusion about whether the existing works are translated or copyrighted, but also prevents the complete and error-free writing of our literary history. In addition to the names of the translated authors, the fact that the original names of their works are not specified; It also prevents making intertextual comparisons, such as whether word, sentence, paragraph level jumps are made from the original text, and if so, what is the purpose of this. For this reason, in the studies to be carried out, the Ottoman Turkish works should be read carefully and if there is no explanation, it is necessary to determine whether they are translation or copyright, the authors of the translated works and the original names of the translated work. In addition, it is important to determine in which foreign periodical the aforementioned works were published in the period, in terms of showing the periodicals that the authors followed. In this study, ten stories translated by Ali Muzaffer, who is mostly known for his translations, in 1893-1899, are discussed in order to draw attention to these features and to set an example for the studies to be done.

Keywords: Ali Muzaffer, Translation, Story, Comparative Literature, 1893-1899

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Özlük, N. (2021). Cumhuriyet Devri Öncesi Tercümelelerde İhmal Edilen Orijinal Eser ve/veya Yazar İsimleri: Ali Muzaffer Tercümeleri Örneđi. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(18), 121-124.

Tanzimat Dönemi ile birlikte gerek kendi imkânlarıyla gerekse hükümet desteğiyle yabancı dil özellikle Fransızca öğrenenlerin sayısı artmış, tercüme faaliyetleri de çoğalarak çeşitlenmiştir. Roman, hikâye, tiyatro, çeşitli konularda kitap, makale vd. tercüme gerek devrin süreli yayınlarında gerekse kitap şeklinde basılarak okuyucuya ulaştırılmıştır. Süreli yayınlarda neşredilen yazıların bir kısmı ise bazen tek tek bazen de derlenerek kitap hâlinde yayımlanmıştır.

Söz konusu tercüme incelenirken özellikle edebî eserlerden hikâyeler, ağırlıklı olarak yazarın ismi verilmeyerek “Fransızcadan tercüme” denilmiş ya da yazarın ismi verilmiş ancak eser, orijinal ismi zikredilmeden ya da mütercimün uygun gördüğü isimle çevrilmiştir. Ayrıca çoğu eserin bire bir tercüme edilmediği dinî, içtimai, örfî vb. sebeplerden dolayı bazı cümle/paragrafların çeviriye dâhil edilmediği de dikkat çekmektedir. Bunların dışında gerek geriye dönük gerekse aktüel Fransız basınının yakından takip edilerek burada yayımlanan eserlerin çevrildiği de görülmektedir.

Çevirilerde yazar ya da eser ismi zikredilmemesi devrin tercüme faaliyetlerinde hangi yazarın hangi eserinin öncelendiği, dikkate alındığı bilgisini net şekilde ortaya koymayı engellemektedir. Bu sebeple yazarın ve eserin orijinal ismi tespit edilince çeviride neden söz konusu yazar ve eserin tercih edildiği de daha belirgin hâle gelecektir. Edebiyat tarihimizde şu yazarın, şu eseri ya da şu yazardan tercüme edilmiştir şeklindeki açıklamalar geçmiş tercüme faaliyetlerini geniş kapsamlı olarak değerlendirmemize mâni olduğu için bilhassa yapılan çalışmalarda tercüme edilen yazarı ve genellikle ihmal edilen eserin orijinal ismi saptanmalıdır. Bu konuda örnek/öncü bir araştırma olmak üzere dönemin *Tercüman-ı Hakikat*, *Hazine-i Fünun*, *Maarif* gibi süreli yayınlarında özellikle çevirileriyle tanınmış muharrirlerimizden olan Ali Muzaffer’in 1893-1899 tarihleri arasında 10 hikâye tercümesinin nerede ve nasıl yayımlandığına; çevrilen orijinal eserin ismine, yazarına, devrinde hangi yabancı dergide ya da kitapta yer aldığına yer verdik.

Pardon-Af: Ali Muzaffer’in yazar ve orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Pardon-Af*, Jean Raulet’in *Le Pardon* adlı hikâyesinin tercümesidir. *Le Pardon*, 8 Ocak 1893’te *Le Petit Parisien Supplément Littéraire Illustré*’de yayımlanmıştır. Hikâyede sosyal statü sebebiyle oğulları Gaston’un Juliette Gérard ile evlenmesine razı olmayan anne ve babanın pişmanlığı anlatılmıştır. Eser, Ali Muzaffer imzasıyla, *Pardon* adıyla ve “Fıkra-i Mahsusa” üst başlığıyla önce 23 Teşrinievvel 1893’te *Tercüman-ı Hakikat*’te, ardından aynı isimle (*Pardon*) kitap şeklinde yayımlanmıştır. Aynı hikâye ayrıca kitap olarak *Af* adıyla da neşredilmiştir ancak her iki kitabın üzerinde basım tarihi ve yeri hakkında bilgi bulunmamaktadır (Özlük, 2021).¹

Levha: Ali Muzaffer’in yazar ve orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Levha*, Gilbert Stenger’in *Le Tableau* adlı hikâyesinin tercümesidir. *Le Tableau*, 5 Kasım 1893’te *Le Petit Parisien Supplément Littéraire Illustré*’de yayımlanmıştır. Hikâyede yetenekli Ressam Marcel’in resmettiği aile tablosunun evliliği üzerindeki etkisi anlatılmıştır. *Levha*’nın basım yeri ve tarihi ile ilgili kataloglarda bilgi yoktur. “Bu kitap müstakil bir eser olmayıp koleksiyonerin gazetelerde yayınlanan tefrikaları birleştirilmesiyle meydana getirilmiştir.” notu ile kaydedilmiştir (Özlük, 2021).^{2 3}

Hayal-i Sevda: Ali Muzaffer’in orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Hayal-i Sevda*, François Coppée’nin *La Griffe de lion* adlı hikâyesinin tercümesidir. *La Griffe de lion*, Coppée’nin *Vingt Contes noevaux* adlı kitabındaki öykülerden biridir. Hikâyede Julien ile Olga arasında yetişme tarzı ve sosyal statü farkının ayrılıkla neticelenmesi anlatılmıştır. *Hayal-i Sevda*, 1312 (1895) yılında neşredilmiştir. Aynı hikâye, orijinal ismine bağlı kalınarak (*Aslan Pençesi*) Ahmet Cemil imzasıyla 25 Cemaziyelevvel 1316-3 Recep 1316’da (10 Kasım 1898-17 Kasım 1898) *Servet-i Fünûn*’da tefrika edilmiştir (Özlük, 2021).⁴

Hali Ada-Hayırsız Ada: Ali Muzaffer’in orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Hali Ada-Hayırsız Ada*, Paul Aréne’in *L’île déserte* adlı hikâyesinin tercümesidir. *L’île déserte*, 27 Ekim 1895’te *Le Petit Parisien Supplément Littéraire Illustré*’de yayımlanmıştır. *L’île déserte*, Paul Aréne’in *Le Midi bouge* adlı eserinde de yer almaktadır. Hikâyede ıssız bir adada hazine sahibi olan amcasından kalan haritanın peşine düşen Casoar’ın başından geçenler anlatılmıştır. Eser, 17 Teşrinisani 1895’te *Tercüman-ı*

¹ bkz: Af hakkında katalogda Yovanaki Panayoditis Matbaası, İstanbul, 1896 bilgisi verilmiştir. [http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:\(ali%20muzaffer\)%20AND%20qEser_txt:\(afv\)&demirbas=0106353](http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:(ali%20muzaffer)%20AND%20qEser_txt:(afv)&demirbas=0106353) adresinden 3.11.2021 tarihinde erişildi.

² <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?> adresinden 3.11.2021 tarihinde erişildi.

³ bkz: Özlük, N. “Levha (Ali Muzaffer Bey)”. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/levha-ali-muzaffer-bey> adresinden 2.12.2021 tarihinde erişildi.

⁴ bkz: Özlük, N. “Hayal-i Sevda (Ali Muzaffer Bey)”. Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayal-i-sevda-ali-muzaffer-bey> adresinden 2.12.2021 tarihinde erişildi.

Hakikat'te "Hikâye Dağarcığı" üst başlığıyla, *Hali Ada* adıyla ve 22 Zilhicce 1313'te (4 Haziran 1896) *Hazine-i Fünun*'da *Hayırsız Ada* adıyla yayımlandıktan sonra *Hayırsız Ada* ismiyle 1313 (1896) yılında kitap şeklinde neşredilmiştir.

Bir Sergüzeşt: Ali Muzaffer'in yazar ve orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Bir Sergüzeşt*, Giovanni Boccaccio'nun *Decameron*'unda yer alan dördüncü günün "X. Hikâye"sinin tercümesidir. Hikâyede yaşlı Cerrah Mazzeo della Montagna'nın genç eşi ve hizmetçisi tarafından nasıl aldatıldığı anlatılmıştır. *Bir Sergüzeşt*, Ali Muzaffer imzasıyla 1313 (1896) yılında neşredilmiştir.

Toplu İğne: Ali Muzaffer'in orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Toplu İğne*, Guy de Maupassant'ın *L'épingle* adlı hikâyesinin tercümesidir. *L'épingle*, Maupassant'ın Maufrigneuse müstear adıyla 13 Ağustos 1885'te *Gil Blas*'ta yayımlanmıştır. Hikâye, Maupassant'ın *Monsieur Parent* adlı eserinde de yer almaktadır. Hikâyede bir toplu iğneden (saç tokası) hareketle ismi verilmeyen kahramanın Jeanne de Limours'a olan saplantılı sevgisi anlatılmıştır. *Toplu İğne*, 1314 (1896) yılında neşredilmiştir.

Tasvir: Ali Muzaffer'in yazar ve eser ismi belirtmeden çevirdiği *Tasvir*, André Theuriet'nin *Le Portrait* adlı hikâyesinin tercümesidir. *Le Portrait*, 6 Mart 1890'da *La Lanterne Supplement Littéraire*'de yayımlanmıştır. *Le Portrait*, André Theuriet'nin *Contes pour les jeunes et les vieux* adlı eserinde de yer almaktadır. Hikâyede Jacques'ın amcasından miras kalan tabloda gördüğü Alexandrine-Françoise-Félicité Bardet'ye âşık olması ve ona benzeyen bir kadınla evlenmesi anlatılmıştır. *Tasvir*, *Hazine-i Fünun*'da 22 Zilhicce 1313-1 Muharrem 1314'te (4 Haziran 1896-12 Haziran 1896) tefrika edildikten sonra 1313 (1896) yılında kitap şeklinde neşredilmiştir (Özlük, 2021).⁵

Peder-Zavallı Peder: Ali Muzaffer'in yazar ve orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Peder-Zavallı Peder*, Guy de Maupassant'ın *Le Père* adlı hikâyesinin tercümesidir. *Le Père*, Maupassant'ın Maufrigneuse müstear adıyla 20 Kasım 1883'te *Gil Blas*'ta yayımlanmıştır. *Le Père*, Maupassant'ın *Contes du jour et de la nuit* adlı eserinde de yer almaktadır. Hikâyede François Tessier'nin hamile Louise'i terk etmesi ve çocuğunu gördüğünde hissettikleri anlatılmıştır. Eser, 11 Şevval 1313-18 Şevval 1313'te (26 Mart 1896-2 Nisan 1896) *Maarif'te Peder* adıyla tefrika edildikten sonra 1313 (1896) yılında *Zavallı Peder* adıyla kitap şeklinde neşredilmiştir. Hikâye ayrıca *Peder* adıyla da yayımlanmıştır ancak basım yeri ve tarihi ile ilgili kataloglarda bilgi yoktur. "Bu kitap müstakil bir eser olmayıp koleksiyonerin gazetelerde yayımlanan tefrikaları birleştirilmesiyle meydana getirilmiştir." notu ile kaydedilmiştir.⁶ Birkaç değişiklik dışında *Peder* ile *Zavallı Peder* arasında fark yoktur (Özlük, 2021).⁷

Garip Bir Tesadüf: Ali Muzaffer'in yazar ve orijinal eser ismi belirtmeden çevirdiği *Garip Bir Tesadüf*, Eugène Héros'nun *La Naurrice* adlı hikâyesinin tercümesidir. *La Naurrice* 29 Ekim 1892'de *La Caricature* ve 14 Ekim 1896'da *Don Juan*'da yayımlanmıştır. Hikâyede eğlenceye düşünün Aurélie Duboc'un geçimini sağlamak amacıyla sütannelik yapmasının ardından Hélène Gallois olarak ortaya çıkması anlatılmıştır. *Garip Bir Tesadüf*, 1316 (1898) yılında neşredilmiştir (Özlük, 2021).⁸

Geri Kalmış Bir İzdivaç yahut Bu İşe Ben de Şaştım: Ali Muzaffer'in yazar ve eser ismi belirtmeden çevirdiği *Geri Kalmış Bir İzdivaç yahut Bu İşe Ben de Şaştım*, Ernest Daudet'nin *Un Mariage rompu* adlı hikâyesinin tercümesidir. *Un Mariage rompu*, 6 Mart 1898'de *Le Petit Parisien Supplement Littéraire Illustré*'de yayımlanmıştır. Hikâyede Catherine Rousseau'nun evlendikten sonra da kendisini büyüten Madam Fontenay'le birlikte yaşamak isteğini öne sürdüğü nişanlısı Jean'ın düğün arifesinde bunu reddetmesi anlatılmıştır. *Geri Kalmış Bir İzdivaç yahut Bu İşe Ben de Şaştım*, Ali Muzaffer imzasıyla 1316 (1899) yılında neşredilmiştir.

Ali Muzaffer'in bu hikâye çevirilerinin tamamında verilmek istenen duygu ve düşünce başarılı şekilde okuyucuya aktarılmış ancak eserlerde bazı kelime ya da cümleler çeviri metne dâhil edilmemiştir. Ali Muzaffer ve diğer mütercimlerin bu yaklaşımları için metinlerin karşılaştırılması ve bunun sosyal, siyasi, dinî vd. sebeplerinin açıklanması ile ilgili çalışmalar yapılması oldukça faydalı ve aydınlatıcı olacaktır.

⁵ bkz: Özlük, N. "Tasvir (Ali Muzaffer Bey)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tasvir-ali-muzaffer-bey> adresinden 2.11.2021 tarihinde erişildi.

⁶ bkz: <http://aturkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php>? adresinden 2.11.2021 tarihinde erişildi.

⁷ bkz: Özlük, N. "Zavallı Peder (Ali Muzaffer Bey)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/zavalli-peder-ali-muzaffer-bey> adresinden 5.10.2021 tarihinde erişildi.

⁸ bkz: Özlük, N. "Garip Bir Tesadüf (Ali Muzaffer Bey)". Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/garip-bir-tesaduf-ali-muzaffer-bey> adresinden 5.10.2021 tarihinde erişildi.

KAYNAKÇA

- Aréne, P. (1313/1896). *Hayırsız Ada*, (Çeviren: A. Muzaffer). Dersaadet: Kasbar Matbaası.
- Aréne, P. (1313/1896). *Hayırsız Ada*, (Çeviren: A. Muzaffer). *Hazine-i Fünun*, 0(6), 80-82.
- Aréne, P. (1895). Hikâye Dağarcığı: Hali Ada, (Çeviren: A. Muzaffer). *Tercüman-ı Hakikat*, 5225-21, 3-4.
- Aréne, P. (1895). L'île Déserte. *Le Midi Bouge*. Paris: E. Flammarion, 57-66.
- Aréne, P. (1895). L'île Déserte. *Le Petit Parisien Supplément Littéraire Illustré*, 0(351), 339-340.
- Boccaccio, G. (1909). The Fourth Day-The Tenth Novel. *The Decameron*, 2. London: D. Nutt, 227-244.
- Coppée, F. (1312/1895). *Hayal-i Sevda*, (Çeviren: A. Muzaffer). İstanbul: Alem Matbaası.
- Coppée, F. (1883). La Griffé de Lion. *Vingt Contes Noeux*. Paris: Alphonso Lemerre, 75-88.
- Daudet, E. (1898). Un Mariage rompu. *Le Petit Parisien Supplément Littéraire Illustré*, 0(474), 77-78.
- Heros, E. (1892). La Naurrice. *La Caricature*, 0(670), 346.
- Héros, E. (1896). La Naurrice. *Don Juan*, 0(111), 2.
- Maufrigneuse. (1883). Le Père. *Gil Blas*, 0(1463), 1-2.
- Maufrigneuse. (1885). L'épingle. *Gil Blas*, 0(2095), 1-2.
- Maupassant, G. (1314/1896). *Toplu İğne*, (Çeviren: A. Muzaffer). Dersaadet: Saadet Matbaası.
- Maupassant, G. (1886). L'épingle. *Monsieur Parent*. Seizème édition. Paris: Paul Ollendorff, 199-211.
- Muzaffer, A. (1313/1896). *Bir Sergüzeşt*. İstanbul: Babıali Caddesi'nde 25 Numaralı Matbaa.
- Muzaffer, A. (1316/1898). *Garip Bir Tesadüf*. İstanbul: Kasbar Matbaası.
- Muzaffer, A. (1316/1899). *Geri Kalmış Bir İzdivaç yahut Bu İşe Ben de Şaştım*. Dersaadet: Kasbar Matbaası.
- Muzaffer, A. (1893). *Pardon, Tercüman-ı Hakikat*.
[http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:\(ali%20muzaffer\)%20AND%20qEser txt:\(afv\)&demirbas=0106353](http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:(ali%20muzaffer)%20AND%20qEser txt:(afv)&demirbas=0106353) adresinden 3.11.2021 tarihinde erişildi.
- Muzaffer, A. (1893). *Af, Tercüman-ı Hakikat*.
[http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:\(ali%20muzaffer\)%20AND%20qEser txt:\(afv\)&demirbas=0106353](http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:(ali%20muzaffer)%20AND%20qEser txt:(afv)&demirbas=0106353) adresinden 3.11.2021 tarihinde erişildi.
- Muzaffer, A. (1893). *Fıkra-i Mahsusa: Pardon. Tercüman-ı Hakikat*, 0(459), 6-7.
- Stenger, G. (1893). *Levha*, (Çeviren: A. Muzaffer). <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/levha-ali-muzaffer-bey> adresinden 2.12.2021 tarihinde erişildi.
- Özlük, N. (2021). *Garip Bir Tesadüf (Ali Muzaffer Bey). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/garip-bir-tesaduf-ali-muzaffer-bey>. adresinden 5.10.2021 tarihinde erişildi.
- Özlük, N. (2021). *Hayal-i Sevda (Ali Muzaffer Bey). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayal-i-sevda-ali-muzaffer-bey> adresinden 02.12.2021 tarihinde erişildi.
- Özlük, N. (2021). *Levha (Ali Muzaffer Bey). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/levha-ali-muzaffer-bey> adresinden 2.12.2021 tarihinde erişildi.
- Özlük, N. (2021). *Tasvir (Ali Muzaffer Bey). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/tasvir-ali-muzaffer-bey> adresinden 2.11.2021 tarihinde erişildi.
- Özlük, N. (2021). *Zavallı Peder (Ali Muzaffer Bey). Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/zavalli-peder-ali-muzaffer-bey> adresinden 5.10.2021 tarihinde erişildi.
- Raulet, J. (1893). *Le Pardon. Le Petit Parisien Supplément Littéraire Illustré*, 0(205), 11.
- Stenger, G. (1893). *Le Tableau. Le Petit Parisien Supplément Littéraire Illustré*, 0(248), 354-355.
- Theuriet, A. (1886). *Le Portrait. Contes Pour Les Jeunes et Les Vieux*. Paris: Alphonso Lemerre, 171-179.
- Theuriet, A. (1890). *Le Portrait. La Lanterne Supplement Littéraire*, 0(363), 1.
- (1313/1896). *Peder*, (Çeviren: A. Muzaffer). *Maarif*, 0(15), 237-240.
- (1313/1896). *Peder*, (Çeviren: A. Muzaffer). *Maarif*, 0(16), 249-256.
- (1313/1896). *Tasvir*, (Çeviren: A. Muzaffer). Dersaadet: Kasbar Matbaası.
- (1313/1896). *Tasvir*, (Çeviren: A. Muzaffer). *Hazine-i Fünun*, 6, ek.
- (1314/1896). *Tasvir*, (Çeviren: A. Muzaffer). *Hazine-i Fünun*, 7, ek.
- <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?> adresinden 3.11.2021 tarihinde erişildi.
- <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?> adresinden 3.11.2021 tarihinde erişildi.
- [http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:\(ali%20muzaffer\)%20AND%20qEser txt:\(afv\)&demirbas=0106353](http://bilgimerkezi.atauni.edu.tr/yordam/?p=1&dil=0&tip=gelismis&gorunum=liste&tk=&alan=&q=qYazarlar txt:(ali%20muzaffer)%20AND%20qEser txt:(afv)&demirbas=0106353) adresinden 3.11.2021 tarihinde erişildi.